

Dagmar Mocná

HOSPODY V „ČERVENÉ KNIHOVNĚ“

Musím auditorium bohužel zklamat: pravou českou hospodu najdeme v „červené knihovně“ jen výjimečně a na pivo tento žánr zcela zanevřel. Jako příklad tu může posloužit románek Milana Labského *Nezapřeš otce svého*. Dva atraktivní muži v nejlepších letech v něm vedou následující dialog:

„Člověče, tady se mi docela líbí,“ pravil v tu chvíli Jindřich Lír a otřel si čelo bohatě zrosené potem. Jeho přítel Pavel Michal, sice starší, ale podstatně štíhlejší a vzhledu pro ženskou část lidstva jasně přitažlivého, vypnul motor čerstvě zaparkovaného sportovního vozu, vzepřel se rukama o volant a protáhl se.

„Pivem nepohrdnu, to je pravda,“ řekl a vystoupil. Lír se zachoval stejně, bohužel, při tom zdaleka nevypadal tak elegantně.

„Já jsem nemyslel na něco tak přízemního jako pivo,“ zahuhlal nespokojeně, „myslel jsem na exteriér.“ Byl totiž kameraman.¹

¹ Milan Labský, *Nezapřeš otce svého*, Knihovnička Večerů pod lampou, edice *Cesta za štěstím*, č. 78, Ivo Železný, Praha 1993, s. 3.

Jak vidno, nebohé pivo skutečně nemá v „červené knihovně“ ustláno na růžích. Dalo by se snad dokonce říci, že je zde nápojem tabuizovaným. Tato politováníhodná skutečnost má několik důvodů:

1. „Červená knihovna“ si obecně nelibuje ve veřejných prostorech, jimiž hospody nesporně jsou. Je to dáno zřejmě hlavně tím, že kořeny tohoto žánru tkví v evropském sentimentalismu a biedermaieru, jenž si potrpěl na domáckou intimitu. Odpovídalo to ostatně životnímu stylu žen z měšťanských kruhů, k nimž se taková Marlittová a autorky jí podobné obracely. Hrdinky zamilovaných románů tudíž stejně jako jejich čtenářky trávily svůj život mezi salómem a kuchyní (ložnice tu sice také existovala, avšak byla zakryta diskrétní drapérií), ven měly povoleno vycházet pouze za nákupy a do kostela. Jediným prostorem, vymykajícím se z okruhu měšťanské domácnosti, tu byla ve shodě s romantickou inspirací příroda, v níž se vesměs odehrávaly schůzky milenců, pochopitelně pod stálým dozorem matčina ostřížního zraku. Ve světě ženy 19. století (jehož model ovšem přetrvával hluboko do století našeho) tedy nebylo místo pro jakékoli restaurační zařízení. Jedinou výjimku představovaly plesy, jež se (zejména na malých městech) odehrávaly v sálech hostinců. V tomto jediném případě se hospody v starších románech pro ženy objevují (mají přitom ryze klasické a vlastenecky zabarvené názvy jako U české koruny v románu V. Javořické Dvojí polibek²), avšak neplní svou primární funkci.

2. Hospoda fungovala v české literatuře přinejmenším do konce první světové války jako prostor spíše vesnický než městský. Již od 60. let tu sice byly výrazně vyprofilované malostranské hostince Nerudovy, později k nim přibyly i velkoměstské lokály v podání K. M. Čapka-Choda či Viléma Mrštíka, nicméně tou nefalšovanou českou hospodou 19. století je pro nás daleko spíš ta, v níž se navzájem trumfují Naši furianti, či kde se Vávra dohaduje s Franckem o Maryšu, tedy hospoda vesnická. „Červená knihovna“ je naproti tomu žánrem povytce městským, tudíž hospod prostým. Jen zlomek procenta

² Vlasta Javořická, Dvojí polibek, Praha 1929. Nové vydání v nakladatelství Československý spisovatel, Praha 1991.

příběhů se odehrává na vesnici a tam se pak hospoda vyskytuje jako přirozená součást lokálního koloritu.

V románu Rafaela Žingora *Přehnal se vichřice*³ je hospoda ještě něčím víc, a to motorem fabulace, neboť příběh se odvíjí z konkurenčního boje mezi dvěma místními hostinci. Hlavní hrdina se v závěru dokonce do té správné hospody přiznává a stará se o její řádný chod. Příznačné ovšem je, že právě tato próza, v níž hospoda zaujímá tak význačné místo, není pravou „červenou knihovnou“: nad dějem tu totiž převládá baladicky laděné opěvování valašské přírody na způsob Adventu J. Glazarové. S podobnou situací se setkáme ve venkovských románech V. Javořické, kde je hospoda rovněž přirozenou součástí všednodenního života. Konají se v ní nejenom taneční zábavy, při nichž pivo teče proudem, ale i jindy tu místní muži tráví řadu volných chvil, osvěžující se, jak praví autorka, „dobrým douškem“. Pivo je tu stejně přirozeným nápojem jako voda či mléko. Věčná mentorka Javořická se přitom nad touto povážlivou skutečností ku podivu nijak nepohoršuje. Nejenže dovolí svému příkladnému hrdinovi notně si přihýbat z půllitru, nýbrž dokonce se znalecky a se zřejmou rozkoší vyjadřuje o kvalitě čepovaného nápoje: „A pivo, to měli u Jandů prvotřídní. Brali je sice pouze z vrbeckého pivovaru, ale bylo tak dobře chlazené a čepované, že všem mužům velmi chutnalo“⁴ Při takto zjevných autorčiných sympatiích k pivu není tedy divu, že je k jídlu popíjí dokonce i jinak zcela asketický farář Doležal z jejího románu *Granáty*,⁵ byť je nekonzumuje přímo v hospodě, ale vzhledem ke svému postavení si pivo nechává donést ve džbánu na faru.

Zdálo by se tedy, že to s pivem v „červené knihovně“ není přece jen tak špatné, když má k němu evidentně kladný vztah autorka, jejíž jméno funguje jako synonymum tohoto žánru. Jenže venkovské romány Javořické rovněž nejsou typickou „červenou knihovnou“:

³ Rafael Žingor, *Přehnal se vichřice*, Knihovnička Večerů pod lampou, edice Cesta za štěstím, č. 40, Ivo Železný, Praha 1992.

⁴ V. Javořická, *Vykoupený hřích*, ROAD, Praha 1994, s. 135. Poprvé vyšlo pod názvem *Děti panimámy Zlatuškové* roku 1932 u F. Šupky v Hradci Králové.

⁵ V. Javořická, *Granáty*, Tiskové družstvo, sešit č. 62-63, Hradec Králové 1926.

nejde v nich jen o splétání a rozplétání milostných zádrhelů, nýbrž také o „obraz života“, byť přiměřeně zjednodušený. Součástí tohoto obrazu vesnického života, tak jak se ustálil v realistické próze přelomu století, která se Javořické stala vzorem, bylo také vysedávání v hospodě a pití piva. Městská větev jejich románů má k „červené knihovně“ daleko blíže: děj je tu spletitější a „zamilovanější“ – jenže také v intencích žánru bez hospod a bez piva. Na základě tohoto pozorování docházíme k závěru přinejmenším překvapivému: zdá se, že hospody a pivo fungují v ženské četbě jako žánrotvorný činitel: jejich absence signalizuje žánrovou čistotu daného titulu, jejich přítomnost naopak jeho tíhnutí k žánrům jiným, především k venkovské realistické próze.

3. Důvod zřejmě nejzásadnější byl již zřetelně formulován v ukázkce z románu Milana Labského: šarmantní hrdina v nejlepších letech tam označil pivo za „přízemní“ nápoj a vyjádřil tak typický postoj nefalšované „červené knihovny“. Otázka, zda je pivo skutečně nápojem ryze plebejským, či přinejmenším zda je jako takové alespoň převahou populace vnímáno, je jistě velmi složitá. Faktem je, že v pravé meziválečné „červené knihovně“ žádoucí muž za žádných okolností pivo nepije: povoleno je mu víno, v případě, že jde se svou vyvolenou na večeři či do tanečního podniku (víno v tomto případě konzumují i nejserióznější nápadníci, bezpochyby hlavně v zájmu kýženého urychlení dějového spádu), event. sklenka likéru; ta však už je poněkud podezřelá a přesouvá dotyčného ke kategorii záporných postav – hýřilů, svůdců a sňatkových podvodníků.

A jak na tom jsou s konzumací nápojů sličné hrdinky meziválečné „červené knihovny“? Prudká proměna životního stylu po první světové válce prolomila dosavadní uzavřenost ženské četby do sféry měšťanských domácností, o níž jsem se již zmiňovala. Do zamilovaného románu vtrhly studující a pracující dívky, žijící nikoli u rodičů, ale v laciných podnájmech, a těm už nikdo ve vstupu do veřejných prostor nezabránil. Jenže hospody přitom zase přišly zkrátka. Emancipované mladé ženy, jimiž se meziválečná „červená knihovna“ přímo hemží, navštěvují místo nich zejména kavárny jakožto typický atribut moderního velkoměsta, které se ve třicátých letech stává nejvlastnějším prostorem tohoto žánru. Nejoblíbenější byla Slávie, za ní v těsném závěsu následoval Mánes, pro ozvláštnění pak barrandov-

ské terasy, ty se však na rozdíl od obou předchozích týkaly pouze mondénního světa horních deseti tisíc.

Kavárny fungují v „červené knihovně“ jako místo schůzek milenců, ale také jako prostor, v němž lze nalézt zajímavé a výnosné zaměstnání. Má-li hrdinka štěstí na dobře situovaného nápadníka, ocitá se rovněž v restauraci, ovšem zásadně „dobré“ nebo „elegantní“ (to jsou nejužívanější přívlasky), méně často v baru, kam se jde pochopitelně nikoli opít, nýbrž zatančit si se svým nápadníkem.

Určitou spojitost s tématem této konference mají pouze výletní restaurace, kde se lze občerstvit při vycházce za město (slovo hospoda se ale v této souvislosti vesměs neužívá). Avšak vzhledem k tomu, že příroda tu už zdaleka neznamena to, co v ženské četbě 19. století, hraje tento typ restauračního zařízení v meziválečné „červené knihovně“ vysloveně okrajovou roli. Označení hospoda se v ní pak vztahuje takřka výhradně na zařízení ryze vesnická, v nichž se hrdinové ocitají výlučně náhodou – třeba proto, že se jim na vyjížděce porouchá automobil. Takový vesnický lokál je pak popsán jako velmi nevábná místnost: „Zatímco se zabývala podobnými myšlenkami, její pohled klouzal po neútluném lokálu. Několik stolů bez ubrusů, pár oprýskaných židlí, zažloutlé záclony, na stěně staré noviny.“⁶ Evidentně je to prostor hrdince zcela cizí, v němž se necítí dobře a vyzvána svým průvodcem, aby si dala něco studeného k pití, objednává si jakoby navzdory situaci limonádu.

Jestliže ve výše zmíněném beskydském románu se hlavní hrdina mohl stát hostinským, v pravé „červené knihovně“ je to zcela vyloučeno. Takto tu mohou dopadnout pouze postavy vedlejší, jako např. naivní Lidka v románu Marie Tippmanové *Čistý pramen*,⁷ jež sice zprvu svou láskou obtěžuje hlavního hrdinu, pak ho ale rozumně přenechá své jemnější a vzdělanější konkurentce, provdá se za vrchního číšníka a stane se úspěšnou majitelkou prosperující restaurace. Nutno ovšem podotknout, že jde o restauraci lázeňskou, vyhledáva-

⁶ F. H. Argus, *Pohádka lásky*, *Knihovnička Večerů pod lampou*, Ivo Železný, č. 11, Praha 1992, s. 18.

⁷ Marie Tippmanová, *Čistý pramen*, *Knihovnička Večerů pod lampou*, edice *Cesta za Štěstím*, č. 42, Ivo Železný, Praha 1992.

nou nikoliv pro lahodné pivo, nýbrž pro „dobrou kuchyň a vlídné zacházení s hosty“. V próze J. Hüttlové Čajovna U dvou růží⁸ se podnikatelkami v restauračním oboru stanou dokonce postavy hlavní, ale – jak už název románu napovídá – nejde ani o hospodu, dokonce ani o restauraci (nezapomeňme, že jde tentokrát o postavy hlavní, pro něž by i restaurace byla příliš profánní) nýbrž o čajovnu, o „útočiště osamělých“, kam se chodí na snídani nebo na odpolední zákussek, a kde mají pouze čaj, kávu, kakao a „likéry pro pány“. Taková je podnikatelská aktivita na úrovni hodné dvou emancipovaných intelektuálek. Je prostě vyloučeno, aby se hrdinka „červené knihovny“ opásala bílou zástěrkou a prodírala se s věncem püllitrů v obou rukou mezi štangasty, častujícími ji peprnými poznámkami a přátelkým poplácáváním.

Proč vlastně „červená knihovna“ tak zásadně zanevřela na hospodu a proč před ní jednoznačně preferuje kavárnu? Bylo by to možno vysvětlit zcela jednoduše poukazem na zálibu tohoto žánru v mondénním prostředí zámožných vrstev, umožňujícím, jak se s oblibou říká, udřeným hospodyňkám, utrápeným neustálým šetřením, zapomenout na tíživou realitu vlastního života. A mohli bychom přitom vzpomenout Čapkova postřehu, že prostor pro epičnost se v próze uvolňuje tehdy, mají-li její hrdinové tolik peněz, že nemusejí ztrácet drahocenný čas vyděláváním si na chléb a mohou se místo toho věnovat dějové akci. Domnívám se ale, že skutečná příčina tkví ještě daleko hlouběji, v samotné ideologii tohoto žánru. Středoevropská ženská četba (pro niž byl určující vývoj v německé jazykové oblasti) totiž od počátku usilovala o zušlechtění a povznesení duše svých čtenářek. Láska nebyla Marlittovou či Lužickou pojímána jen jako fyzická přitažlivost jedinců opačného pohlaví, nýbrž daleko spíše jako specifická podoba altruismu, jako zdroj vůle k oběti ve prospěch druhého. Čtenářčinu mysl měla povznášet nejenom ideální mravní tendence příběhů, nýbrž také četné poetické přírodní popisy a tíhnutí ke krásnu vůbec. A verze k plebejské hospodě tudíž netkví v její snadné dostupnosti, nýbrž v její nedekorativnosti, v tom,

⁸ Jaroslava Hüttlová, Čajovna U dvou růží, Knihovnička Večerů pod lampou, edice Cesta za štěstím, č. 75, Ivo Železný, Praha 1993.

že není „krásným“, povznášejším prostorem. Kavárna není pro hr-dinky „červené knihovny“ o nic méně dostupná než pivnice (ne-zřídka si v ní ostatně poručí kávu za poslední drobné mince, za něž by si teoreticky vzato mohly zrovna tak koupit pivo, má ale plyšová sedadla, mramorové stolky (byť jde vesměs o mramor umělý) a zní diskrétním šepotem. Je tedy prostorem hodným jejich vnitřní ušlech-tilosti.

Všechno to, co tu bylo řečeno, se přitom netýká jen historie, nýbrž také současné situace ve sledovaném žánru. Vzhledem k obecnému zvěcnění literárního projevu sice i v ženské četbě ubylo exaltace a poetizace, nicméně ona zušlechťující tendence v ní pořád zůstává. A netýká se to jenom váhavě se rodící produkce domácí, jež se zatím nachází ve fázi napodobování klasických meziválečných vzorů i s ně-kdejšími reáliemi, ale také románků překládaných z němčiny.

Jistou nadějí pro rehabilitaci piva v „červené knihovně“ by mohla znamenat snad jediné produkce přicházející z anglosaské oblasti, ne-boť v ní se tradičně neusiluje tak výrazně o ušlechtilost a vznešenost jako ve středoevropské ženské četbě, a více než na sentimentalitu se tu sází na typický suchý anglický humor.

Příliš neznám produkci kanadského vydavatelství Harlequin, jež u nás v současnosti obstarává největší příliv ženské četby anglosas-kého typu, ale soudě dle celkového pragmatického ladění jeho pří-běhů, redukujících i lásku na její fyziologickou podstatu, by se tam snad našel i tak výrazně plebejský nápoj, jako je pivo. Možná, že by si ho dokonce přihýbala nějaká půvabná a dobře vyvinutá blondýn-ka či černovláska. Jenže se obávám něčeho jiného: asi by tu nešlo o náš český půllitr s lákavou čepicí pěny, ale o zcela indiferentní ple-chovku, odhozenou po vyprázdnění někam na pláž či na podlahu sportovního automobilu. Pak je to ale už výpověď o odlišné kultuře, v níž pivo a hospody znamenají něco jiného než u nás.

Dagmar Mocná
Pedagogická fakulta UK
Praha